

Боднарчук Анна Володимирівна,
кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник
відділу кредитування, страхування та фінансів підприємств,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДОДАТКОВОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО ІНФОРМАТИВНОСТІ

В статті проаналізовано сучасний стан бухгалтерського обліку додаткового капіталу та вимоги міжнародних стандартів з метою підвищення рівня його інформативності. Для уникнення невідповідностей під час ведення бухгалтерського обліку за національними або міжнародними стандартами запропоновано додатково до інвентарної картки (опису) скласти відомість переоцінки активів.

Ключові слова: бухгалтерський облік власного капіталу, структура власного капіталу, додатковий капітал, накопичений капітал.

ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасні зміни та економічні перетворення господарського життя, які відбуваються в Україні, не можуть залишити осторонь бухгалтерський облік як інформаційну систему. Вони вимагають науково обґрунтованої перебудови бухгалтерського обліку, його методології та організації. Особливу увагу заслуговують вимоги відносно повноти і достовірності бухгалтерського обліку щодо додаткового капіталу підприємства. Це пов'язано з відсутністю у нормативно-правових та методичних матеріалах регламентованих форм, що регулюють документування господарських операцій з додатковим капіталом, які б узагальнювали інформацію про зміну в структурі власного капіталу за рахунок переоцінки активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та організаційно-методичні питання з обліку власного капіталу в цілому та додаткового капіталу зокрема, вивчали і нині продовжують досліджувати багато зарубіжних та вітчизняних вчених [4, 6, 11, 12].

Проте незважаючи на значні здобутки та напрацювання вчених світової і вітчизняної економічної науки, залишаються ряд проблем, які потребують вирішення. Зокрема, відсутнє документальне забезпечення для відображення систематизованої інформації стосовно дооцінки та уцінки активів, а також даних про зменшення (збільшення) накопиченого та додаткового капіталу з урахуванням попередніх результатів переоцінки.

Постановка завдання. Мета статті – вивчення та аналіз сучасного стану бухгалтерського обліку додаткового капіталу та вимог міжнародних стандартів з метою підвищення рівня інформативності останнього.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1996 року, бухгалтерський облік на підприємстві ведеться з дня його державної реєстрації [9]. Власний капітал згідно з національним Положенням (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до

фінансової звітності» (П(С)БО 1) – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [8]. Методологічні засади відображення у звітності стану та руху власного капіталу регламентуються цим положенням. У стандарті також визначаються загальні положення, зміст статей звіту про власний капітал та розкриття інформації в примітках до фінансових звітів.

Для узагальнення інформації про стан та рух власного капіталу підприємства згідно з діючим планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань передбачені рахунки 4-го класу [5]. Для обліку кожної складової власного капіталу, відповідно до плану рахунків, передбачено окремі рахунки, з назви яких зрозуміло, яка саме інформація там накопичена.

Як засвідчує проведений аналіз складових власного капіталу, діюча структура власного капіталу не забезпечує повного розуміння про його зміни. Зокрема, не висвітлено інформації щодо формування, накопичення та використання кожної складової, враховуючи етапи діяльності підприємства. Зважаючи на наведене вище, ми пропонуємо власний капітал класифікувати залежно від етапу підприємницької діяльності. За цією ознакою виділені відносно однорідні складові власного капіталу: інвестований капітал, капітал, створений в процесі діяльності підприємства, та потенційний капітал [3].

Відповідно до цієї класифікації додатковий капітал розділено на дві складові: додатковий капітал та накопичений. До інвестованого капіталу віднесено додатковий капітал, який включає емісійний дохід, курсові різниці, інший вкладений капітал (додаткові внески засновників), а до капіталу створеного в процесі діяльності – накопичений (сума дооцінки активів, безоплатно одержані необоротні активи, інший накопичений капітал) [3].

Згідно з діючим планом рахунків для обліку загальної величини додаткового капіталу призначено рахунок 42 «Додатковий капітал», на якому ведеться узагальнення інформації про суми, на які вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість. Крім того, на рахунок 42 «Додатковий капітал» відображаються суми дооцінки необоротних активів й вартість активів безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних

осіб та інші види додаткового капіталу. За кредитом рахунка 42 «Додатковий капітал» відображається збільшення додаткового капіталу, за дебетом – його зменшення [5].

Відповідно до запропонованої класифікації додаткового капіталу за необхідності на підприємстві можуть вводити додаткові субрахунки. Це дасть можливість систематизувати інформацію з формування, накопичення та використання капіталу в цілому і додаткового зокрема, яка необхідна внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття конкретних та ефективних управлінських рішень.

У процесі діяльності підприємства додатковий та накопичений капітал може змінюватися (табл. 1).

Під час реалізації акцій акціонерним

товариством за ціною, яка перевищує їх номінальну вартість, виникає емісійний дохід. Для обліку емісійного доходу до рахунка 42 «Додатковий капітал» відкривають субрахунок 421 «Емісійний дохід», на якому обліковується різниця між реалізованою і номінальною вартістю акцій. Ця сума не підлягає використанню чи розподілу, а використовується лише у випадку реалізації акцій за ціною, яка нижча за номінальну вартість акцій.

Збільшення емісійного доходу в обліку відображається по кредиту 421 «Емісійний дохід» та дебету рахунків 30 «Каса», 31 «Рахунки в банках» та 46 «Неоплачений капітал». При зменшенні емісійного доходу кредитується 451 «Вилучені акції», а дебетується субрахунок 421 «Емісійний дохід».

Таблиця 1.

Операції, що призводять до змін додаткового та накопиченого капіталу

Операції, що призводять до збільшення капіталу	Операції, що призводять до зменшення капіталу
1	2
Додатковий капітал	
Розміщення акцій за вартістю, вищою від номінальної	Розміщення акцій за вартістю, нижчою від номінальної
Придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, нижчою від номінальної вартості чи / або попередньо виплаченої вартості (при веденні обліку методом номінальної вартості)	Придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, вищою від номінальної вартості чи/або попередньо виплаченої вартості (при веденні обліку методом номінальної вартості)
Продаж викуплених акцій за ціною,	Продаж викуплених акцій за ціною,
1	2
вищою від вартості придбання (при веденні обліку методом витрат)	нижчою від вартості придбання (при веденні обліку методом витрат)
Отримання в дарунок раніше розміщених акцій чи інших активів	
Конвертація конвертованих привілейованих акцій	Конвертація конвертованих привілейованих акцій
Анулювання відкличних привілейованих акцій	Анулювання відкличних привілейованих акцій
Конвертація конвертованих облігацій	Конвертація конвертованих облігацій
Плюсова курсова різниця, яка виникає при внесках засновників (учасників) у статутний капітал підприємства, вартість якого виражена в іноземній валюті	Мінусова курсова різниця, яка виникає при внесках засновників (учасників) у статутний капітал підприємства, вартість якого виражена в іноземній валюті
Накопичений капітал	
Дооцінка активів	Уцінка активів
Безоплатні інвестиції власників у розвиток підприємства	Направлення на поповнення статутного капіталу
Безоплатне одержання необоротних активів від юридичних осіб	Вибуття необоротних активів, які раніше переоцінювалися
Безоплатне одержання необоротних активів від фізичних осіб	Розподілення коштів між засновниками при реорганізації чи ліквідації товариства

Зміна додаткового капіталу відбувається також у процесі переоцінки об'єктів основних засобів, об'єктів незавершеного будівництва, нематеріальних активів за умови, якщо залишкова вартість цих об'єктів відрізняється від їх справедливої вартості на дату балансу. Сума дооцінки залишкової вартості відображається у складі додаткового капіталу, уцінки – у складі витрат [11].

В бухгалтерському обліку переоцінка основних та оборотних засобів відіграє важливу роль, оскільки від того, наскільки реальними будуть дані про активи підприємства, настільки реальнішою буде вартісна оцінка власного капіталу і, відповідно, ефективнішою його діяльність та інвестиційна привабливість. [4]

У разі проведення переоцінки активів необхідно обов'язково враховувати дані про попередні переоцінки

та уцінки. Сума попередньої дооцінки активу відображається як інший дохід звичайної діяльності, а уцінка зменшує інший додатковий капітал у сумі, що не перевищує величину попередніх переоцінок. Сума дооцінки звітного року в обліку відображається на збільшенні додаткового капіталу, уцінка – на витратах звітного періоду. Операції з переоцінки основних засобів відображаються в інвентарній картці. Проте дані про розрахунок самої суми переоцінки не показуються.

Публічні акціонерні товариства, які тільки перейшли на міжнародні стандарти фінансової звітності, зобов'язані користуватися міжнародним стандартом фінансової звітності 1 «Перше застосування міжнародних стандартів фінансової звітності». Згідно з його позиціями попередні

переоцінки та уцінки товариства на дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності повинні бути узгодженими. В противному випадку будь-яка різниця, яка виникає при коригуваннях, якщо є об'єктивне свідчення того, що попередні оцінки були помилковими, відображається в обліку або як прибуток, або як збиток. Крім того відсутні регламентовані форми, які б узагальнювали інформацію про зміну в структурі власного капіталу за рахунок переоцінки

активів [7, 10].

Тому, зважаючи на наведене вище, з метою уникнення невідповідностей під час ведення бухгалтерського обліку за національними або міжнародними стандартами та для забезпечення прозорості й інформативності необхідно додатково до інвентарної картки (опису) складати відомість переоцінки активів [1, 2, с. 20-24; 12, 4,] (табл. 2).

Таблиця 2.

Відомість розрахунку переоцінки активів

Дата переоцінки	Найменування активу	Необоротні активи, грн.			Справедлива вартість, грн.	Коефіцієнт переоцінки (гр.5 /гр.4)	Дані попередніх переоцінок, грн		Результати переоцінки, грн							
		Первісна вартість	Знос	Залишкова вартість			Дооцінка	Уцінка	Дооцінка		Уцінка				Переоцінена вартість	
									первісної вартості	зносу	первісної вартості	зносу				
		3 Дт 10, 11 в Кт	3 Кт 131, 132 в Дт	3 Дт 975 в Кт			3 Кт 10, 11 в Дт	первісна вартість	знос							
31.12.12.	Трактор	53	25	28	36,4	1,3	-	-	15,9	7,5	-	--	-	-	68,9	32,5

У відомості пропонуємо відображати розрахунок переоцінки активів з урахуванням залишкової і справедливої вартості, а також дані про їх попередні уцінки та дооцінки. На основі цих двох вартостей (залишкова та справедлива) розраховуватиметься коефіцієнт переоцінки, який враховує не тільки інфляцію в країні, як прийнято за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а й ринкову вартість, яка склалася на аналогічний актив. Це дозволить систематизувати інформацію стосовно дооцінки та уцінки активів та визначення достовірної вартості додаткового капіталу з урахуванням попередніх переоцінок та реальну вартість необоротних активів, яка позитивно вплине на всі сфери діяльності підприємства, а саме:

- дозволить привести бухгалтерський облік у відповідність до вимог національних і міжнародних стандартів та отримати достовірну вартість активів;
- забезпечить ріст довіри до облікової політики підприємства з боку потенційних інвесторів, кредиторів та інших фінансових інститутів (особливо іноземних);
- дасть можливість отримати достовірну величину чистих активів із розрахунку на одну акцію, що є основним інвестиційним показником для акціонерних товариств у підвищенні його інвестиційної привабливості.

Отже, вся інформація, яка наведена та систематизована у відомості, необхідна для здійснення переоцінки активів підприємства, враховуючи дані про минулі переоцінки, кореспонденцію рахунків,

відповідно до виду переоцінки, а також показано розрахунок суми, на яку переоцінюється об'єкт переоцінки.

Підприємство в процесі своєї діяльності від інших установ та організацій може безоплатно отримати необоротні активи, вартість яких збільшуватиме додатковий капітал. При отриманні таких активів комісія на підприємстві складає акт, в якому зазначається найменування, кількість та первісна вартість отриманих матеріальних цінностей із зазначенням нарахованої суми зносу. Потім, відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну діяльність в Україні», здійснюється переоцінка цінностей за справедливою вартістю на їх аналогічні види. Дані акта відображаються в бухгалтерському обліку на субрахунку 424 «Безоплатно одержані необоротні активи», який акумулює інформацію про вартість необоротних активів, безоплатно одержаних підприємством від інших осіб. За кредитом згаданого субрахунка відображається сума приросту вартості одержаного майна, за дебетом – сума, яка зменшує додатковий капітал.

У випадку, коли підприємство безкоштовно отримало необоротні активи, то субрахунок 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» кореспондує з дебетом рахунків, на яких обліковується отримане майно (10, 11, 12, т.п.). Інші види додаткового капіталу, які не включаються до згаданих вище субрахунків, обліковуються на

субрахунку 425 «Інший додатковий капітал».

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що у нормативно-правових та методичних матеріалах, що регламентують документування господарських операцій, відсутні регламентовані форми, які б узагальнювали інформацію про зміну в структурі власного капіталу за рахунок переоцінки активів. Для відображення результатів такої переоцінки та її впливу на розмір і структуру власного

капіталу запропонована форма Відомості розрахунку переоцінки активів, яка містить повну послідовність проведення переоцінки основних засобів з урахуванням залишкової і справедливої вартості, а також дані про попередні уцінки (дооцінки) для визначення змін у складі додаткового капіталу. Використання Відомості дасть можливість систематизувати інформацію стосовно дооцінки та уцінки активів та забезпечить інформацію щодо зменшення (збільшення) накопиченого додаткового капіталу з урахуванням попередніх результатів переоцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук А.В. Документирование операций с собственным капиталом / А.В. Боднарчук // Финансовые инструменты развития кластерной политики. V Междунар. науч.-практ. конф. (г. Самара, 17-18 ноября 2011 г.): Журнал «Вестник профессионального бухгалтера». – 2011. – № 10-12. – С. 133-135.
2. Боднарчук А.В. Инвентаризация власного капіталу / А.В. Боднарчук // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 2. – С. 20-24.
3. Боднарчук А.В. Сутність власного капіталу як об'єкта обліку та аналізу: [Електронний ресурс] / А.В. Боднарчук // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=8&y=2013>.
4. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік: спогади про майбутнє: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.probusiness.in.ua/publications/22/>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мініфіну України від 30.11.99 р. № 291 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] – Режим доступу: // Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 1999 – 2014.
6. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О.К. Малютін // Фінанси України. – 2008. - № 11. – с. 12-17.
7. Международные стандарты финансовой отчетности. – М.: Аскери-АССА, 2012 - 998 с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2013 – 2014.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07. 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] – Режим доступу: // Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 1999 – 2014.
10. Подання фінансової звітності: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 від 01.01.12 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_013.
11. Сивець С. Переоценка основных средств, как фактор определяющий эффективность деятельности предприятия / С. Сивець, Л. Баширова . – Режим доступу: www.binfo.zp.ua.
12. Modigliani, F., Miller, M. (1958) The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. American Economic Review. Vol. 48, pp. 158-173.

Боднарчук Анна Владимировна

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО КАПИТАЛА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЕГО ИНФОРМАТИВНОСТИ

В статье проанализировано современное состояние бухгалтерского учета добавочного капитала и требования международных стандартов с целью повышения уровня его информативности. Во избежание несоответствий при ведении бухгалтерского учета по национальным или международным стандартам предложено дополнительно в инвентарную карточку (описания) составлять ведомость переоценки активов.

Ключевые слова: бухгалтерский учет собственного капитала, структура собственного капитала, дополнительный капитал, накопленный капитал.

A. Bodnarchuk

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING OF ADDITIONAL CAPITAL FOR THE REASON OF RAISING ITS INFORMATIVENESS

The article analyzes the current state of accounting of additional capital requirements and international standards in order to improve its information content. To avoid discrepancies in the accounting for national or international standards, in addition to the inventory card (description) the roll up of the revaluation of assets has been suggested.

Key words: *accounting, equity, equity structure, additional capital accumulated capital.*

Одержано: 20.05.2014 р.

УДК 336.774

Гамкало Олена Богданівна,
аспірант, кафедра обліку і аудиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІПОТЕЧНІ ОПЕРАЦІЇ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ БАНКУ

Досліджено організацію та методику обліку іпотечних операцій в обліковій політиці банку. Розглянуто зміст іпотечних операцій і принципів обліку та конкретизовано їхні положення стосовно іпотечних операцій. Визначено структуру розділу облікової політики, присвяченому іпотечним операціям.

Ключові слова: *іпотечні операції, облікова політика.*

ВСТУП

Постановка проблеми. Ефективне функціонування і розвиток іпотечних операцій у сучасному банківському середовищі неможливе без застосування такого нормативного елементу, як облікова політика банку, що безпосередньо визначає порядок організації та методики облікового процесу іпотечних операцій.

Загальновідомо, що облікова політика банку являє собою організаційну систему з бухгалтерського обліку, що містить сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються банком для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності. Основні складові облікової політики банку встановлюються положенням НБУ «Про організацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності в банках України» [10]. Відповідно до законодавчих актів банк самостійно визначає облікову політику, яка трактується як сукупність принципів, методів і процедур, що використовується банком для складання та подання фінансової звітності.

В обліковій політиці умови функціонування банківської діяльності визначаються системою довгострокових зовнішніх чинників – правовим полем, мається на увазі станом бухгалтерського, податкового, господарського законодавства, рівнем інфляції та економічних нормативів оподаткування, джерелами фінансування, економічним (банківським) полем діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання облікової політики широко розглядали в економічній літературі ряд науковців. Насамперед це праці: С. М. Міщенко [8], Т. В. Барановська [1], П. Є. Житний [2, 3], М. С. Пушкар, М. Т. Ширба [13], та інші, однак методика обліку саме іпотечних операцій розкрита не в повній мірі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження організації та методики обліку іпотечних операцій в обліковій політиці банку. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: з'ясування змісту іпотечних операцій; принципів обліку та конкретизація

їхніх положень стосовно іпотечних операцій; визначення структури розділу облікової політики, присвяченому іпотечним операціям; розкриття інформації про іпотечні операції у звітності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як відомо, зміст та основні положення які стосуються облікової політики, визначені у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та Положенні «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України». Також вона повинна базуватися на Плані рахунків бухгалтерського обліку, міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (в першу чергу, МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки») та інших нормативних актах [5, 7, 10].

Основне призначення облікової політики в банку полягає в:

- упорядкуванні облікового процесу у банківській установі;
- формуванні методики обліку майна, капіталу і зобов'язань банку, фінансово – господарських операцій та результатів його діяльності;
- забезпеченні достовірною, повною та неупередженою інформацією менеджменту з метою здійснення ефективного управління фінансово господарськими операціями банку та визначення стратегії подальшого його розвитку в майбутньому;
- забезпечення формування та своєчасного надання інформації різним користувачам, яка міститься у фінансовій звітності;
- підвищення ефективності ведення обліку в банківській установі.

У свою чергу, Національний Банк України зобов'язав банки: визначити облікову політику шляхом опису обліку всіх операцій банку з визначенням методів оцінки активів; розробити та затвердити форми реєстрів обліку; визначити процедури тотожності даних аналітичного та синтетичного обліку; визначити порядок формування